

imprimis observandum hanc sententiam non esse intelligendam absolute de omnibus legibus canonicis, quia in hoc sensu neque illo jure probatur, neque esset conveniens, propter rationes factas in secundo et quarto fundamento, quæ hic etiam locum habent. Quocirca, quando lex ecclesiastica irritans simpliciter fertur sine adjectione alicujus particulæ quæ sufficienter excludat illud tempus, plane illa non irritat ante lapsum ordinarium tempus, in singulis provinciis ad obligandum necessarium. Probatur, quia dum lex nova non excludit ordinarium jus antiquum, nec repugnat illi, censenda est secundum illud ferri, quia semper juris derogatio vitanda est, quoad fieri possit, ut infra dicam; sed ex jure communi et antiquo requiritur illud tempus, imo quatenus necessarium est ad humanam notitiam, videtur esse ex natura rei necessarium; ergo si lex nova illud non excludit, secundum illud intelligenda est. Atque hoc etiam confirmant superiores rationes. Unde a fortiori constat quando lex canonica expresse concesserit majus tempus ad obligationem, consequenter etiam concedere illud ad irritationem, nisi aliud clare exprimat, quia etiam est ordinarium jus ut lex non prius irretet quam obliget.

7. Prædicta ergo sententia ad summum habet locum in legibus pontificiis habentibus illam particulam *ex nunc*, vel similes; nam illæ videntur excludere omnem temporis dilationem, quia alias essent superflue, et ita de illis loquuntur expresse Panormitanus et alii supra allegati; et eodem modo loquitur Glossa ibi communiter approbata per Cardinal. Bonifacium, et alios in Clement. 2 de Hæretic., verb. *Ex tunc*, et sequuntur moderni theologi communiter 1. 2, quæst. 90, art. 4; Sancius, qui alios refert, l. 3 de Matrim., disputat. 17, n. 10, a quorum sententia recedendum non est, quia revera hæc videtur esse mens Pontificum. Observandum autem est hujusmodi leges in quibus tales particulæ apponuntur, regulariter loquendo, esse de quibusdam rebus vel actionibus in quibus Pontifex potest libere disponere et dispensare, ut sunt beneficia et collationes eorum, et ideo in his sæpe inhabilitat personas, vel impedit valorem collationis a die promulgationis; ut novissime fecit Clemens VIII in hoc regno Lusitanie constituendo novum impedimentum ex defectu generis ad quædam ecclesiastica beneficia, et Sixtus V hoc etiam fecit et declaravit in professionibus religiosorum, quia etiam valor professionis pendet ex acceptance sedis apostolicæ.

8. At vero in aliis rebus quæ non ita pendunt ex voluntaria institutione Pontificum, sed supponunt aliquod naturale jus quod per humanam legem interdum modificatur, id nunquam fit sine concessione sufficientis temporis, ut lex ad notitiam deveniat; tum quia regulariter esset nocivum bono communi, tum quia videretur aliquo modo juri naturæ repugnare, ut declaratum est exemplo legis Concilii Tridentini irritantis matrimonia clandestina. Quamvis autem hoc ita sit, nihilominus semper pro lege est præsumendum, et ideo quandoque lex canonica habuerit similem clausulam, quamprimum ad notitiam deveniat servanda est ut nullitatis periculum evitetur. Quod si per ignorantiam aliud contra illam factum fuerit, et habet esse permanens a cujus subsistentia et veritate alii effectus pendent, supplendum est defectus, propter eandem causam periculi evitandi.

9. Sed quid si lex ita intellecta nimis gravis videatur et bono communi contraria; licebitne ab illa supplicare ad ipsum Pontificem, et interim legem non servare? Respondetur, licet, in præscriptis particularibus admittatur hoc genus appellationis vel suspensionis cap. *Significasti*, de Rescriptis, cum his quæ ibi notantur, quia talia rescripta sæpe pendent ex facto cujus ignorantia in Pontifice admittitur. In legibus autem communibus non admittitur ille modus appellationis et suspensionis, ut notant doctores in c. *Consuluit*, 3 de Appellat., et in leg. *Si res*, ff. eod.; tradit Rebuffus in leg. *Scævola*, § *Si qua pœna*, ff. de Verb. signif., quia ignorantia juris et boni communis non præsumitur in Pontifice, et lex communis licet in uno loco afferat incommodum, non ideo cessat efficacia ejus. Quapropter in eo casu supplicari quidem potest Pontifici; interim tamen servetur lex, quia semper poterit sine malitia servari, et alioqui de se obligat, etiamsi aliquod incommodum aut difficultatem contineat.

10. *Aliud interrogatum.*—Quæret vero aliquis tam circa leges civiles quam canonicas irritantes an pro eo tempore pro quo nondum obligant, neque efficiunt suum effectum annullandi actum, vel inhabilitandi personas non consentientes, saltem efficiant illum, volente et acceptante irritationem vel inhabilitatem eo ad quem commodum vel incommodum talis irritationis spectare potest. Videri enim potest posse aliquem uti lege irritante sibi favorabili, etiam ante tempus a lege præscriptum ad obligandum, tum quia illud tempus conce-

ditur in gratiam et beneficium contrahentium cui potest quisque renuntiare; tum etiam quia, licet legislator nolit obligare, verbi gratia, intra duos menses, nihilominus placitum erit illi si lex antea servetur a quolibet sciente illam; ergo pari ratione credendum est velle ut actus sit irritus si subditus etiam velit statim subdi legi. Et huic parti videtur favere Bartol. in l. *Omnes populi*, ff. de justitia et jure, q. 5, princ., n. 10, ubi ait, quia licet statuta quæ afferunt præjudicium non operentur ante præfinitum tempus, nihilominus illa quæ afferunt commodum statim suum operantur effectum. Et eadem distinctione utitur Turrec. in § *Leges*, d. 4, n. 4.

11. *Mens auctoris.*—Nihilominus dicendum est, quoties lex irritans differt effectum irritandi vel inhabilitandi usque ad certum tempus, et post factum certum modum promulgationis, non posse legem effectum illum antea efficere, neque hoc pendere ex voluntate subditorum sive commodum sive incommodum illis differat; nam hoc est valde accidentarium, et lex respicit commune bonum cui expedit certam regulam in hoc præscribi. Exemplum evidens est in decreto irritante matrimonium clandestinum; nullibi enim potuit habere effectum, nec inhabilitare aliquam personam ad illo modo contrahendum, etiamsi ipsa maxime vellet, nisi servato ordine et modo a Concilio Tridentino præscripto, quia legislator noluit illam legem habere illum effectum aliter vel alio modo, quia ita expediebat ad commune bonum Ecclesiæ. Idem ergo est in omnibus similibus legibus, quando in eis modus promulgationis et tempus inchoandi irritationem designatur. Idem autem dicendum est quando lex nihil speciale declarat, sed secundum jus commune obligare et operari incipit; nam eadem est ratio de tempore præscripto a jure communi, respectu talis legis, quæ est de tempore specialiter designato a lege, quando in ea exprimitur, quia etiam prior suspendit suum effectum usque ad tale tempus, nec illud ponit in voluntate subditorum; tum quia non considerat privatum commodum, sed commune bonum; tum quia possent inde sequi deceptiones et alia incommoda et scandala; tum denique quia lex indistincte loquitur pro omnibus.

12. Quapropter nunquam hæc lex incipit operari prius circa volentem quam circa invitum; nam si lex est sufficienter promulgata, et tempus sufficiens ad operandum cucurrit, operatur etiam in ignorantes et invites; si

vero nondum est completa promulgatio cum tempore sufficiente ad evulgationem ejus, nihil operatur etiam circa volentes, quia hoc non pendet ex voluntate eorum, sed principis. Quod autem afferebatur de obligatione legis, partim simile est, partim dissimile. Est quidem simile quatenus non potest subditus, etiamsi velit, esse obligatus a lege ante simile tempus, quia legislator noluit antea obligare. Est autem dissimile quoad executionem legis in actu præcepto, vel prohibito; nam hunc potest subditus sine obligatione facere, si velit: irritationem autem non potest facere, quia non est ab ipso, sed a lege. Neque Bart. aut Turrec. de legibus irritantibus loquuntur, sed de privilegiis quæ ad privatum commodum conceduntur.

CAPUT XXXIV.

UTRUM LEGES PUNIENTES ALIQUOS ACTUS ILLOS COMPREHENDANT QUI INVALIDE FIUNT.

1. Hæc quæstio legibus pœnalibus et irritantibus communis esse potest, et ideo librum hunc, in quo de utrisque disputavimus, in illius investigatione et resolutione convenienter absolvemus. Contingit ergo legem pœnalem fieri contra eum qui tale sacramentum confert, vel qui matrimonium sic contrahit, vel qui testamentum vel alium similem actum facit, quem postea quispiam exterius facit cum aliquo tamen impedimento actum irritante. Dubium ergo est an sic faciens actum prohibitum sub tali pœna, pœnam incurrat. Ratio dubitandi est, quia si actus est nullus, non nisi æquivoce talis actus nominatur: Baptismus enim nullus, non est Baptismus, sed falsa effigies Baptismi; et testamentum solemnitate substantiali carens non est testamentum; at vero lex pœnalis non punit actum apparentem, sed verum: ergo non comprehendit talem actum. Confirmatur primo, quia verba legis pœnalis stricte et in rigorosa proprietate accipienda sunt: ergo non sunt extendenda ad actum fictum, sed ad verum restringenda. Confirmatur secundo inductione: nam qui exterius negat fidem timore pœnarum, animo illam retinens, non incurrit pœnas hæreticorum, quia licet appareat hæreticus, revera non est. Item qui percutit alium lethali-ter, si cum effectu alter non moriatur, etiam per miraculum, non incurrit pœnas homicidii, ut irregularitatem, etc., solum quia ille actus non pervenit ad effectum; ergo idem erit in omni actu qui propter nullitatem non inducit effectum. Item tabellio inducens falsitatem in

aliquo instrumento publico, si contingat illud instrumentum alias esse invalidum et nullum, non incurrit poenas falsarii, lib. 1 cod. de Sepulchr. violat., in fine.

2. In contrarium vero est, quia licet actus sit nullus quoad effectum moralem; nihilominus est verus actus realis exterius factus in tali materia contra prohibitionem legis; ergo non minus propter illum incurritur poena legis quam si esset validus. Antecedens constat in exemplis adductis; nam qui facit scripturam falsam revera facit illam exterius, et in ea ponit falsitatem: quod autem illa scriptura postea valeat vel non valeat, est per accidens quoad animum transgrediendi legem. Idem est in matrimonio clandestine contracto si contingat esse inter affines, vel quid simile; et ratio est, quia lex de se prohibet illum actum externum ut procedentem a tali animo agendi contra legem, et hoc totum ibi invenitur; ergo poena legis etiam comprehendit sic operantem. Et confirmatur, quia actus ille sic factus est dignus tali poena, quia est pravus, et quantum in se est repugnans intentioni legis; ergo. Confirmatur tandem, quia alias per actum nullum nunquam incurretur poena legis, quia non est major ratio de uno quam de alio, et si priores rationes efficaces sunt, in omnibus procedunt; consequens autem est falsum, alias excommunicatus absolvens sacramentaliter non fieret irregularis, quia absolutio quam præbet est nulla, idemque esset de rebaptizante scienter, quia etiam secundus baptismus est nullus, et sic de aliis.

3. *Primum punctum certum.* — In hac re nonnulla sunt certa; unum est actum intentatum contra legem prohibentem, etiamsi contingat nullum esse, pravum esse et dignum poena, atque adeo juste posse per judicem condigne puniri. Hoc probant rationes secundo loco factæ, quia ille est actus humanus et moralis, et rationi contrarius, quia quantum est ex animo operantis legi contrarius est; ergo est poena dignus, et consequenter etiam potest per judicem puniri, quia est vindex transgressorum legum, et non solum actus consummatus, sed etiam intentatus contra legem digni sunt poena. Et in hoc omnes conveniunt: dubitant autem an ille actus reputandus sit consummatus vel solum intentatus, et consequenter an debeatur illi ordinaria poena legis vel extraordinaria, et quod ad nos magis spectat, si lex imponat poenam vel censuram ipso facto, an incurratur per talem actum.

4. *Regula communiter recepta.* — Secundo,

certum est aliquando per actum nullum incurri poenam legis, hoc etiam probant nonnulla exempla adducta in posterioribus rationibus. Tertio vero non minus certum est non semper incurri hujusmodi poenam per actum nullum; hoc persuadent etiam nonnulla exempla priori loco posita, et alia statim afferemus. Difficultas ergo superest in explicando quando actus nullus sufficiat ad poenam legis, quando vero non sufficiat, et quæ regula in hoc possit observari.

5. In quo puncto regula communiter recepta est inspiciendam esse primariam intentionem legis; nam si principaliter intendat punire purum factum externum, et pravum animum facientis, non respiciendo ad juris effectum, tunc per actum nullum incurritur poena legis, juxta l. *Quid ergo*, § *Cum autem*, De his qui notantur infamia, ubi Gloss., verb. *Cum ea*, et alii id notant. Si vero lex principaliter respicit effectum et propter illum punit actum, tunc non secuto effectu cessabit poena legis, et consequenter non incurretur per actum nullum, quia per illum non inducitur effectus propter quem præcipue ponitur poena legis. Hanc regulam sumo ex Bartolo in l. *Continuus*, § *Cum quis*, n. 3, ff. de Verb. obligationibus. Et eam tradit Felinus in cap. *Ex tenore*, de Rescriptis, n. 9 et sequentibus, ubi alios allegat, et varia adducit exempla in quibus non conveniunt omnes doctores quos allegat, et plures adducit declarationes et limitationes quæ ostendunt regulam esse satis obsecram. Nam, licet membra ejus veritatem continere videantur, quia lex operatur juxta præcipuam intentionem ferentis illam, nihilominus obscurum remanet quando lex intendat punire purum factum vel effectum, et quæ regula in hoc servanda sit. Ad hoc ergo explicandum breviter nonnullas assertiones seu regulas subjiciam.

6. *Prima conclusio.* — *Obviatur rationi Baldi.* — Dico ergo primo: quoties una et eadem lex et irritat actum et ponit poenam facientis, talis poena per actum nullum incurritur. Hæc assertio sumitur ex Bartolo in l. *Non studium*, c. de Legibus, n. 20, et in l. *Prætor ait*, § 1, ff. de Operis novi renuntiatione, n. 2, et ex Felin. supra, et aliis quos refert Tiraq. de Utroque retract., lib. 1, § 16, n. 8. Estque satis consentanea priori parti regulæ præcedentis, quia tunc satis manifeste apparet intentio legis. Nam si irritando actum punit illum, satis aperte ostendit velle punire actum, etiamsi non habeat juris effectum, cum ipsamet lex il-

lum impediatur. Neque contra hoc obstat ratio Bald. in leg. *Ea quidem*, c. Si mancipium, arguentis per actum nullum poenam non incurri, quia ex nihilo nihil fit. Hoc (inquam) non obstat, quia actus nullus non est omnino nihil; nam, licet in ratione venditionis, verbi gratia, sit nullus, est tamen venditio intentata ex pravo animo profecta, ideoque merito puniri potest, et de facto punitur per talem legem. Neque etiam erit inconveniens quod lex simul irritet actum et puniat, quia irritatio potest non esse poena, sed per se convenire, aut propter commune bonum, aut ad resarciendum aliquod damnum, ultra quam restitutionem est actus punibilis; vel licet sit poena, potest actus esse dignus ea multiplici modo. Priori modo irritavit matrimonium clandestinum Concilium Tridentinum, et nihilominus jubet puniri sic nulliter contrahentes. Posteriori autem modo irritatur a jure venditio simoniaca beneficii, et nihilominus multiplici alia poena punitur. Et consonat optime lex 1, c. de Sepulchro violat., dicens eum qui vendit rem sacram, licet jure venditio non subsistat, læsæ tamen religionis incidere in crimen. Idem confirmari potest ex leg. *Si quis legatus*, in principio, digest. ad leg. Cornel. de Falsis, et ex cap. *Si religiosus*, de Electione, in 6, et ex Clementina 1 de Consanguinitate et affinitate.

7. *Objicitur lex Ea quidem.* — Objici vero potest lex *Ea quidem*, c. Si mancipium ita fuerit, etc., ubi dicitur quod, si quis vendidit servum sub conditione ut non posset ei libertas concedi, poena adjecta non servanti conditionem, licet postea dominus manumittat, non tenebit factum, nec servus consequetur libertatem: prior autem venditor servi non poterit exigere poenam a manumittente, quia actus fuit frustratorius. Ibi autem fuerat posita poena in eodem contractu annullante manumissionem, et ita Bartolus ibi inde colligit non satis esse de facto contra fieri ad poenam contrahendam. Respondeo ibi non esse sermonem de lege annullante et puniente, sed de privato pacto prohibente concessionem libertatis sub tali poena, quod pactum ex vi formæ suæ potius videbatur non annullare actum sed punire tantum, juxta dicta de modo irritandi legum prohibentium. Unde quia illa lex hoc non obstante declaravit manumissionem esse nullam, noluit poenam adjectam exigere, non quia factum inefficax seu frustratorium non possit puniri, sed quia illo modo pactum fuisset nimis rigorosum et inaequale.

8. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: quando lex punit actum sub nomine includente nullitatem ex vi alicujus legis aut institutionis, tunc poena legis incurritur per actum irritum et effectu carentem. Conclusio est clara, et sequitur aperte ex vi prioris partis regulæ communis in principio positæ, quia tunc satis ostendit lex voluntatem puniendi purum factum ex malo affectu procedentem, cum loquatur de actu qui juris effectum habere non potest. Item quia alias lex illa frustratoria esset: nunquam enim puniri posset malefactor ex vi illius, quia actus de quo talis lex loquitur, ut supponitur, nunquam potest non esse nullus, vel ex se, vel ex efficacia prioris legis; ergo ut lex talis utilis sit et habere possit effectum, necesse est ut actum nullum puniat; præterea quia eadem est ratio hujus et præcedentis assertionis. Ideo enim lex irritans expresse actum et adiciens poenam punit actum nullum, quia supponit illum nullum, et nihilominus punit; sed in præsentibus etiam lex poenalis supponit actum nullum et de illo loquitur: ergo illum punit non obstante nullitate; nam quod hæc nullitas supponatur ex alia lege, vel per eandem fiat, nihil omnino refert. Denique declaratur exemplis; nam poena legis contra rebaptizantem latæ sine dubio incurritur per actum nullum, quia per rebaptizationem non potest fieri actus validus: similiter poena legis punientis secundas nuptias vivente primo conjugate incurritur per matrimonium nullum ex eodem capite, quod secundum matrimonium non potest esse validum durante primo; et similiter poena legis punientis clericum in sacris vel religiosum professum uxorem ducentem, per matrimonium irritum incurritur, quia non potest aliter ab hujusmodi personis fieri. Idem ergo est in omnibus similibus in quibus eadem ratio militaverit.

9. *Corollarium.* — Unde etiam colligo, ampliando assertionem, non solum incurri tunc poenam per actum irritum, verum etiam non posse incurri per actum validum: nam si contingat actum qui putabatur nullus esse validum, non incurretur poena legis, quod mirum videri potest, est tamen verum. Explicatur: nam si quis putans aliquem esse baptizatum illum iterum baptizaret animo rebaptizandi, et postea in re constaret illum non fuisse baptizatum, vel priorem baptismum habuisse essentiali defectum et fuisse invalidum, ille talis non incurreret poenam legis punientis rebaptizantes, quia ille non fuit rebaptizator vere, et in re, sed tantum putative, seu ex

conscientia erronea; lex autem punit verum rebaptizantem, non putatum. Idem cum proportione est de illo qui contrahit alterum matrimonium putans esse secundum, et postea intelligit primum fuisse nullum; nam tunc non incurrit penas. Idem dixi in materia de Censuris de illo qui celebrat vel solemniter ministrat sacramentum, putans se esse excommunicatum; nam si postea intelligat priorem excommunicationem fuisse nullam, non est factus irregularis, quia hæc pœna non est imposita excommunicato putato ministranti, sed vere ligato. Ita ergo est cum proportione in præsentī. Atque ita ampliatur etiam primum membrum regulæ communis supra positæ, quia hæc leges de quibus tractamus non solum non puniunt propter effectum, sed etiam desinunt punire quando actus habebit effectum. Unde directe et quasi formaliter puniunt actum quatenus nullus est, et quia fit cum illo defectu irritante, qui per ipsum nomen delicti exprimitur, scilicet, rebaptizationis, secundarum nuptiarum, et similibus. Et ita facile tollitur admiratio, quia hujusmodi lex intendit punire tale delictum verum, et non tantum putatum: non est autem tale delictum in re quando actus non est irritus, sed verus, et habens suum effectum.

10. *Fit satis quæstionculæ.* — Quæri autem potest circa hanc et præcedentem assertionem an procedant, si actus intentatus, ex alio capite præter id quod lex punire intendit, nullus sit; verbi gratia, accipit quis secundam uxorem vivente prima, putans non intervenire ibi aliud impedimentum; postea vero invenitur secundum matrimonium fuisse etiam nullum ex alio capite, verbi gratia, quia secunda uxor erat consanguinea, vel affinis in gradu irritante; incurretur tunc pœna legis punientis secundas nuptias? Idem est de rebaptizante si in secundo baptismo fuit alius defectus. Videtur enim in his et similibus casibus incurri pœna, quia ibi fit actus exterior purus et ex pravo affectu, quem lex intendit punire: ergo invenitur quidquid necessarium est ad pœnam talis legis incurrendam. Declaratur, quia, si secunda nullitas non tollit primam, ergo neque additio novæ nullitatis potest pœnam prioris impedire. Nihilominus dico tunc non incurri pœnam legis punientis actus propter specialem nullitatem et pravitatem resultantem ex illa circumstantia quam importat nomen sub quo lex punit talem actum. Itaque lex puniens rebaptizantem intendit punire illum qui, quantum ex se, facit seu facere inten-

dit baptismum secundum validum, et ita faceret si primum non obstaret. Idemque est cum proportione de secundis nuptiis. Et hæc ratione dixi in materia de Baptismo eum qui exterius rebaptizat hominem baptizatum, sine intentione baptizandi, non incurrit pœnas, quia revera non facit ex se propriam rebaptizationem, sed fictam; idemque est de contrahente exterius cum secunda sine consensu et voluntate, etiam quantum ex se. Idem ergo erit etiam si cum intentione idem facit, si a parte rei intervenit alius defectus etiam ignoratus, quia tunc solum ex conscientia erronea intendit facere secundas nuptias; in re autem ipsa, eas vere non intentat, quia intentat nuptias alias nullas. Unde etiam fit ut si religiosus contrahat matrimonium cum ea quam ignorat esse consanguineam, animo contrahendi quantum ex se est, et in re illa non sit consanguinea, non incurrit pœnas latas contra religiosum ducentem uxorem, sed potius incurrit pœnam legis prohibentis matrimonium cum consanguinea, quatenus ignorantia talis impedimenti culpabilis fuit, quia matrimonium illud, prout intentatum a religioso, ex alio capite jam non erat verum, sed apparens. Et juxta hanc doctrinam intelligendam puto priorem partem regulæ generalis supra positæ, cum supponit tales leges punire actum purum cum pravo affectu: intelligi enim debet de puro actu alias sufficiente de se ad effectum, si non intervenit impedimentum, propter quod solum intendit talis lex punire talem actum; et similiter intelligi debet de pravo affectu cui in re subest talis actus, et non tantum in cogitatione vel erronea conscientia.

11. Declaratur et confirmatur: nam si quis scienter rebaptizaret in aqua rosacea, sciens in illa non posse perfici baptismum, non incurreret pœnas rebaptizantis. Ergo licet ex ignorantia putet sufficere, non incurret, nam conscientia erronea non sufficit ad pœnam humanæ legis, si in re non subest actus quem lex punire intendit. Atque hanc doctrinam sumo ex jurisperitis qui dicunt notarium facientem instrumentum falsum non incurrit pœnam falsarii, si instrumentum illud ex alio capite falsum inveniatur, sed alio modo extraordinario esse puniendum. Quia, licet lex illa puniat actum ratione falsitatis quæ sufficit ad annullandum instrumentum, non tamen punit illum nisi quatenus alias validus esset si falsitas non interveniret. Ita docuit Bald. in l. 1, c. de Sepulchro violato, in fine, licet contrarium sentiat in dicto cap. *Ex tenore*, n. 9, in princip.

citans Bart. in l. *Si quis legatus*, ff. ad Leg. Corneliam de falsis; qui non simpliciter id affirmat, sed cum variis distinctionibus, et nunquam dicit illum notarium incurrit pœnam ordinariam falsi, sed esse puniendum propter atrocitatem delicti: quod potest intelligi de pœna extraordinaria, ut dixit etiam Baldus. Simile est quod dixit idem Bald., in l. 2, c. de Episcop. audien. Emphyteutam, qui inconsulto domino rem vendit non cadere in commissum, si venditio alias fuit nulla ex defectu solemnitatis, vel ex quacumque alia causa extra illam quod inconsulto domino facta sit. Ut explicuit recte Tiraq. de utroque retract., l. 1, § 1, Gloss. 2, n. 6, cum Cardin. et multis aliis quos refert, et latius idem prosequitur in legibus connubial., Glos. 8, quæst. 24, a n. 203, ubi in n. 217 generalem constituit regulam, quando lex punit actum nullum, intelligendam esse de actu qui non aliunde est nullus nisi ex illo defectu quem lex punire intendit.

12. *Tertia conclusio.* — Dico tertio: quando lex punit actum qui tempore talis legis validus erat, licet male fieret, et postea fit nullus per legem posteriorem, pœna prioris legis non habebit locum in illo actu postea nulliter facto. Ratio sumenda est ex secunda parte regulæ supra positæ, quia tunc prior lex pœnam imponens dirigebat suam intentionem ad actum validum, et solum intendebat punire malitiam quæ in aliquo modo faciendi talem actum adjungebatur; ergo postquam annullatus est actus, deficit materia illius legis: nam postea actus qui exterius fit revera non est ille de quo lex prior loquebatur, nec malitia ejus est eadem, sed longe alia; valde enim diversum est actum validum inordinate facere, vel intentare facere actum nullum. Et licet interdum fortasse hoc secundum sit gravius, tamen simpliciter est diversum, et ideo ad illud non extenditur pœna prioris legis, præsertim quia, licet sit gravius, potest non esse ita nocivum nec habere illa incommodo quæ prior lex considerabat. Et præterea ipsa irritatio est quædam incommoditas quæ vicem pœnæ supplere potest. Exemplum esse potest in matrimonio clandestino, quod ante Concilium Tridentinum validum erat, licet esse prohibitum sub aliquibus pœnis: nunc autem irritum est ex vi decreti dicti Concilii, et ideo illud invalide contrahentes non incurrit antiquas pœnas, ut aliquid moderni probabiliter opinantur, et late tractat Sancius, lib. 3 de Matrim., disp. 2, quibus favet Concilium Tridentinum, quatenus

præcipit ut clandestine et irritate contrahentes arbitrio Ordinariorum puniantur: sentire enim in hoc videtur illos non incurrit alias pœnas per leges vel constitutiones præscriptas. Est autem hoc valde probabile loquendo de pœnis, quatenus per leges antiquiores Concilio erant statutæ; nam si aliquæ sunt postea per noviores leges statutæ vel renovatæ, in eis non procederet in rigore hæc conclusio, sed ex aliis principiis de illis erit judicandum.

13. *Quarta conclusio.* — Dico quarto: quando lex prohibet actum quod valide fieri potest non obstante prohibitione, et adjicit pœnam, illa non incurritur regulariter nisi per actum validum; ratio est, quia tunc lex principaliter respicit actum secundum substantiam suam et effectum, et non tantum secundum externam apparentiam; ut, verbi gratia, si lex prohibet venditionem, principaliter respicit ad alienationem, atque adeo ad venditionem validam; ergo illam etiam directe punit; ergo per venditionem invalidam non incurritur illa pœna. Idem ergo intelligendum est in similibus, quod etiam confirmat vulgaris regula quod verba cum effectu sunt intelligenda, ut dicitur in cap. *Relatum*, de Clericis non residentibus, ubi Glossa multa refert, et habetur in l. 1, ff. Quod quisque juris, ubi etiam dicitur non nocere conatum si nullum habuit effectum, utique quando verba legis de se actum perfectum significant. Et plura refert Tiraq. lib. 1 de Retract., § 1, Glos. 2, n. 5 et 6, et Rebuff. in l. *Boves*, de Verborum significatione, limit. 2 et 3. Juvat etiam generalis regula, nomen simpliciter dictum significare veram rem et non fictam, et consequenter si actum significet, significare actum validum, non nullum. Ut nomen *sententiæ* significat sententiam validam, cap. ult., et Clement. ult. de Re judic., et *condemnationis* verbum, illam significat quæ rata est, l. 4, *condemnatum*, ff. de Re judicata; nomen *exhereditatio* illam indicat quæ recte fit, l. *Non putavit*, § *Non quævis*, ff. de Bonorum possessione contra tabulas. Et ratio est, quia actus validus et nullus non nisi analogice tales sunt, et ideo simpliciter vox sumpta stat pro valido, de quo vide Rebuff. in l. *Boves*, limitat. 1, n. 9; et Rip. in dict. § *Condemnatum*, d. n. 4. Et augetur ratio; nam maxime hoc debet procedere in pœnis, quia restringendæ sunt et ad verborum proprietatem et rigorem coarctandæ.

14. *Obviatur objectioni.* — Sed objici potest: nam sequitur sacerdotem excommunicatum ac denuntiatum ministrantem alicui sacramen-